

METODOLOGIJA RADA PREVENTIVNOG MEHANIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Operativni dokument sa smjernicama za postupanje

Banja Luka, septembar 2024.

SADRŽAJ

UVOD3

PREVENTIVNI MEHANIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI5

- Principi djelovanja Preventivnog mehanizma8
- Mjesta lišenja slobode u kojima se obavljaju posjete9
- Mjesta lišenja slobode u kojima se obavljaju posjete mogu biti:9
- Pristup informacijama od značaja za Preventivni mehanizam10
- Vrste posjeta11
- Postupak izbora članova tima Preventivnog mehanizma12
- Formiranje timova12

OBAVLJANJE POSJETA PREVENTIVNOG MEHANIZMA14

- Priprema posjete14
- Obavljanje pojedinačnih posjeta14

PRIKUPLJANJE INFORMACIJA O ZLOSTAVLJANJU ILI DRUGOM OBLIKU KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA16

- Postupak prikupljanja informacija od osoba lišenih slobode16
- Postupak prikupljanja informacija od rukovodstva ustanova mjesta lišenja slobode17
- Dokumentacija za provjeru najčešćih oblika kršenja ljudskih prava18

VANREDNE SITUACIJE KOJE MOGU NASTUPITI TOKOM POSJETE PREVENTIVNOG MEHANIZMA19

EVALUACIJA POSJETA20

- Sačinjavanje preliminarog izvještaja20
- Dostavljanje preliminarog izvještaja na izjašnjenje posjećenim mjestima lišenja slobode20
- Finalizacija izvještaja21

KODEKS(I) ČLANOVA PREVENTIVNOG MEHANIZMA U BiH22

DODATAK24

- Matrica za (pr)ocjenu stanja u policijskim agencijama24
- Matrica za (pr)ocjenu stanja u zatvorskim ustanovama28

UVOD

UN Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka¹ (u daljem tekstu: Konvencija) rezultat je namjere država članica ove Konvencije da povećaju uspješnost borbe protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka u cijelom svijetu. Prema Konvenciji, izraz "tortura" označava svaki čin kojim se jednoj osobi namjerno nanosi bol ili teška tjelesna ili duševna patnja da bi se od te osobe ili neke treće osobe dobile obavijesti ili priznanja, ili da bi se ta osoba kaznila za djelo koje je ona ili neka treća osoba počinila ili za čije je izvršenje osumnjičena, da bi se ta osoba zastrašila ili da bi se na nju izvršio pritisak, ili zbog bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kojem obliku diskriminacije, ako ta bol ili te patnje nanosi službena osoba ili bilo koja druga osoba koja djeluje u službenom svojstvu ili na njezin poticaj ili s njezinim izričitim ili prešutnim pristankom. Taj se izraz ne odnosi na bol ili patnje koje su posljedica isključivo zakonskih sankcija, neodvojivih od tih sankcija, ili koje te sankcije uzrokuju. Članovi 2. i 16. Konvencije obavezuju svaku državu članicu da poduzme efikasne mjere za sprečavanje mučenja i ostalih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja na svim državnim područjima koja su pod njihovom nadležnošću.²

Uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka usvojen je Opcioni protokol/*Optional Protocol to the Convention against Torture-OPCAT*/ (u daljem tekstu: Opcioni protokol) s ciljem sprečavanja mučenja i ostalih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja lica lišenih slobode, uspostavom preventivnog sistema redovnih posjeta mjestima u kojima se ta lica nalaze. Glavnu odgovornost za uspostavu efikasnog sistema imaju države potpisnice protokola a međunarodna tijela zadužena za provedbu mjera nadopunjavaju i jačaju nacionalne mjere.

Prema odredbi člana 17. Opcionog protokola: „*Svaka država stranka će održavati, imenovati ili osnovati, najkasnije jednu godinu nakon stupanja ovoga Protokola na snagu ili njegove ratifikacije ili pristupanja, jedan ili nekoliko neovisnih nacionalnih mehanizama za sprečavanje mučenja na nacionalnoj razini. Mehanizmi koje su utemeljile decentralizirane jedinice mogu biti proglašeni nacionalnim mehanizmima za sprečavanje u smislu ovoga Protokola, ako su u skladu s njegovim odredbama.*”

Pododbor za sprečavanje mučenja/*The Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (u daljem tekstu: SPT) prati kako države koje su ratifikovale Fakultativni protokol uz Konvenciju protiv mučenja ispunjavaju svoje ugovorne obaveze koje uključuju i uspostavljanje nezavisnog preventivnog mehanizma za prevenciju.

Bosna i Hercegovina je donijela Odluku o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka 2008. godine („*Službeni glasnik BiH, broj 8/08*“, objavljeno 26.06.2008. godine).

---

¹ UN Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. decembra 1984. stupila je na snagu 26. juna 1987. godine.

² Dio I, član 1. Konvencije;

U cilju provođenja obaveza iz Opcionog protokola usvojen je Zakon izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine³, čime je kreiran pravni okvir za uspostavu Nezavisnog preventivnog mehanizma.

Za obavljanje poslova Preventivnog mehanizma za koje su neophodna stručna i posebna specijalistička znanja, Ombudsmeni mogu uključiti i druga nezavisna stručna lica iz akademske zajednice i odgovarajućih oblasti, kao i predstavnike organizacija civilnog društva registrovanih za obavljanje djelatnosti iz oblasti zaštite ljudskih prava, u skladu s članom 18. stav (2) Opcionog protokola, a koji se biraju na osnovu javnog poziva.⁴

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine usvojili su Pravilnik o vršenju poslova Preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka i kazni u BiH („*Službeni glasnik BiH*“, 62/24) kojim se propisuju ovlaštenja i nadležnosti Ombudsmena za ljudska prava BiH u vršenju poslova Preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka i kazni u Bosni i Hercegovini, godišnji plan aktivnosti, način izvještavanja, zaposlenici, postupak izbora stručnih osoba i organizacija civilnog društva, metodologija rada, način rada nezavisnih stručnih osoba i predstavnika organizacija civilnog društva, čuvanje službene tajne.

U skladu s članom 7. Pravilnika pristupilo se izradi Metodologije rada Preventivnog mehanizma u Bosni i Hercegovini.

Metodologija predstavlja operativni dokument sa smjernicama za postupanje prilikom organizovanja i obavljanja posjeta ustanovama u kojima se nalaze lica lišena slobode, navodi principe djelovanja Preventivnog mehanizma, obaveze i prava, odnos institucija/ustanova prema istom, način prikupljanja informacija o zlostavljanju ili drugom obliku kršenja ljudskih prava, vanredne situacije koje mogu nastupiti tokom posjete Preventivnog mehanizma, evaluaciju posjeta, kodeks članova tima Preventivnog mehanizma u BiH, te kao dodatak matrice za (pr)ocjenu stanja u policijskim agencijama i (pr)ocjenu stanja u zatvorskim ustanovama.

---

³ Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine („*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*“, br. 61/23);

⁴ Član 4a. stav (5) Zakona;

PREVENTIVNI MEHANIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI

Definicija i zadaci

Preventivni mehanizam u Bosni i Hercegovini je nezavisno preventivno tijelo, uspostavljeno u skladu s odredbama Zakona o izmjenama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH („*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*“, br. 61/23), odnosno člana 4a. stav (1) ovog zakona kojim je propisano da, u skladu s članom 17. Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja ("*Službeni glasnik BiH*" - *Međunarodni ugovori*", broj 08/08), Ombudsmeni obavljaju poslove Preventivnog mehanizma za sprečavanje torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupanja i kažnjavanja u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Preventivni mehanizam).

Shodno odredbi člana 2. stav (3) Pravilnika o vršenju poslova Preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka i kazni u BiH u cilju izvršavanja ovog mandata Ombudsmeni uspostavljaju Odjel za vršenje poslova Preventivnog mehanizma u okviru Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Odjel).

U skladu s navedenim pozitivnim zakonskim propisima osnovni zadaci Preventivnog mehanizma su:

- a) obilazak ustanova u kojima se nalaze ili bi se mogle nalaziti osobe lišene slobode, radi jačanja njihove zaštite od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja;
- b) davanje preporuka nadležnim organima vlasti i ustanovama radi poboljšavanja postupanja prema osobama lišenim slobode i uslova u kojima se one nalaze radi sprečavanja mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja;
- c) davanje prijedloga i primjedbi na zakone i druge propise te nacрте zakona i drugih propisa radi promovisanja zaštite osoba lišenih slobode od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja;
- d) saradnja s Pododborom Ujedinjenih nacija za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (u daljnjem tekstu: Pododbor za sprečavanje mučenja), slanje informacija i sastajanje s Pododborom za sprečavanje mučenja;
- e) izvještavanje prema domaćim i međunarodnim organima u okviru mandata Preventivnog mehanizma;
- f) razvijanje edukativnih programa na temu sprečavanja mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

Odjel za obavljanje poslova Preventivnog mehanizma ima pravo:

- a) najavljenih i nenajavljenih obilazaka organa ili ustanova te pregleda prostorija u kojima se nalaze osobe lišene slobode ili gdje bi se mogle nalaziti osobe lišene slobode;
- b) slobodnog pristupa podacima o organima i ustanovama u kojima se nalaze osobe lišene slobode ili gdje bi se mogle nalaziti osobe lišene slobode;
- c) pristupa podacima o broju osoba lišenih slobode u organu ili ustanovi koja se obilazi;
- d) slobodnog pristupa svim podacima o postupanju s osobama lišenim slobode u skladu sa zakonom;

e) razgovora s osobama lišenim slobode po slobodnom izboru i bez prisustva službenika organa ili ustanove koja se obilazi, razgovora s drugim osobama koje im mogu dati odgovarajuće informacije vezane uz sumnju na kršenje ljudskih prava postupanjem u organu ili ustanovi koja se obilazi.

ORGANIZOVANJE OBILAZAKA USTANOVA U KOJIMA SE NALAZE OSOBE LIŠENE SLOBODE

Obaveze institucija/ustanova

Institucije/ustanove u kojima se nalaze osobe ograničene u slobodi kretanja dužne su dozvoliti Preventivnom mehanizmu da:

- Posjeti sva mjesta lišenja slobode i bilo koja mjesta za koja se sumnja da se nalaze osobe lišene slobode, kako je navedeno u članu 4.⁵ Opcionog protokola, U ove svrhe, jurisdikcija se proteže na sva ona mjesta nad kojima vlast vrši efektivnu kontrolu.
- Obavlja posjete na način i učestalost koje sam Preventivni mehanizam odluči. To uključuje mogućnost obavljanja privatnih intervjua s osobama lišenim slobode i pravo da se u svakom trenutku obave nenajavljene posjete svim mjestima lišenja slobode, u skladu s odredbama Opcionog protokola.
- Članovi Preventivnog mehanizma i njegovo osoblje uživaju takve privilegije i imunitete koji su neophodni za nezavisno vršenje poslova iz okvira njihovih nadležnosti.

Nijedna institucija/ustanova ne smije da naređuje, primjenjuje, dozvoljava ili toleriše bilo kakvu sankciju, odmazdu ili drugu mjeru prema osobama ili organizacijama zbog komunikacije s Preventivnim mehanizmom ili zbog toga što je Preventivnom mehanizmu dao bilo koju informaciju, bez obzira na njihovu tačnost.

Nadležne državne institucije treba da informišu Preventivni mehanizam o svim nacrtima zakona koji se mogu razmatrati a koji su relevantni za njen mandat i dozvole Preventivnom mehanizmu da daje prijedloge ili zapažanja o bilo kojoj postojećoj politici ili nacrtu politike ili zakona. Svi prijedlozi ili zapažanja o takvim zakonima koje dobije od Preventivnog mehanizma trebaju biti uzeti u obzir.

Organi vlasti treba da razmotre, objave i široko distribuiraju godišnje izvještaje Preventivnog mehanizma. Godišnji izvještaji Preventivnog mehanizma bi, također, trebali biti prosljeđeni SPT-u koji će se pobrinuti za njihovo objavljivanje na svojoj web-stranici.

Organi vlasti, institucije/ustanove dužne su uspostaviti svaki vid saradnje s Preventivnim mehanizmom u vršenju njegove nadležnosti, pružiti neophodne informacije i raspoloživu dokumentaciju o mjestima lišenja slobode i bilo kojim mjestima za koja se sumnja da se tamo nalaze osobe lišene slobode, kao i o osobama koja se tamo nalaze.

---

⁵ Član 4.

1. "U skladu s ovim Protokolom svaka država stranka će pomoću ovih mehanizama omogućiti posjete iz članova 2. i 3. bilo kojem mjestu koje je pod njenom nadležnošću i kontrolom u kojem se nalaze osobe lišene slobode ili koje mogu biti lišene slobode, bilo na temelju naredbe izdane od strane državnih vlasti ili na njihov poticaj, bilo uz njihovu dozvolu ili odobravanje (u daljnjem tekstu: mjesta pritvora). Te će se posjete odvijati u cilju jačanja, ako će to biti potrebno, zaštite tih osoba od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

2. U smislu ovoga Protokola, lišavanje slobode ima značenje bilo kakvog zadržavanja ili zatvaranja ili smještaja osobe u mjesto pod javnim ili privatnim nadzorom koje ne smije napustiti po svojoj volji zbog naredbe bilo kakve sudske, administrativne ili druge vlasti."

Obaveze Preventivnog mehanizma

- Preventivni mehanizam treba da sprovodi sve aspekte svog mandata na način koji izbjegava stvarne ili uočene sukobe interesa.
- Preventivni mehanizam, njegovi članovi i osoblje treba da redovno preispituju svoje radne metode i sprovode obuku kako bi poboljšali svoju sposobnost da obavljaju svoje odgovornosti prema Opcionom protokolu.
- Preventivni mehanizam treba da uspostavi plan/program rada koji, tokom vremena, obuhvata posjete svim, ili bilo kojim, osumnjičenim mjestima lišenja slobode, kako je navedeno u članu 4. Opcionog protokola, a koja su u nadležnosti države.
- Preventivni mehanizam treba da planira svoj rad i korištenje resursa na način da obezbijedi da se mjesta lišenja slobode posjećuju na način i s dovoljnom učestalošću kako bi se efikasno doprinijelo prevenciji torture i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja.
- Preventivni mehanizam treba da daje prijedloge i zapažanja relevantnim državnim organima u vezi s postojećom i nacrtom politike ili zakona za koje smatra da su relevantni za njegov mandat.
- Preventivni mehanizam treba da sačini izvještaje nakon svojih posjeta, kao i godišnji izvještaj i sve druge oblike izvještaja koje smatra potrebnim. Kada je prikladno, izvještaji treba da sadrže preporuke upućene relevantnim vlastima. Preporuke Preventivnog mehanizma treba da uzmu u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija u oblasti prevencije torture i drugog zlostavljanja, uključujući komentare i preporuke SPT-a.
- Preventivni mehanizam treba da obezbijedi da sve povjerljive informacije stečene tokom njegovog rada budu u potpunosti zaštićene.
- Preventivni mehanizam treba da obezbijedi da ima kapacitet i da se uključi u smislen proces dijaloga s državom u vezi s implementacijom njegovih preporuka. Također, treba aktivno nastojati da prati implementaciju svih preporuka koje je SPT dao u vezi s dotičnom zemljom, povezujući se sa SPT-om kada to radi.
- Preventivni mehanizam treba da teži uspostavljanju i održavanju kontakata s Preventivnim mehanizmima drugih država u cilju razmjene iskustava i jačanja njegove efikasnosti.
- Preventivni mehanizam treba da teži uspostavljanju i održavanju kontakata sa SPT-om, kako je predviđeno, i u svrhe navedene u Opcionom protokolu.

Principi djelovanja Preventivnog mehanizma

Obavljanje obilazaka, odnosno posjeta u mjestima lišenja slobode je osjetljiv zadatak i stoga je važno da stručnjaci koji obavljaju posjete slijede nekoliko osnovnih principa:

- **Ne nanositi štetu** - Osobe lišene slobode su u posebno ranjivom stanju i njihova lična sigurnost ili opšta sigurnost grupe u kojoj se nalaze moraju u svakom momentu biti u središtu pažnje svakog posjetioca, a posebno članova tima Preventivnog mehanizma.
- **Čuvati povjerljivost** - Članovi tima Preventivnog mehanizma razgovor s osobom lišenom slobode obavljaju nasamo, izvan slušnog polja službenog osoblja i ostalih članova kolektiva ili grupe osoba lišenih slobode. Prilikom identifikacije osobe lišene slobode koja je iznijela navode o zlostavljanju i traženja adekvatne prostorije, poštuje se najveći stepen diskrecije. Od službenog osoblja se traži da izdvoji osobu u posebnu prostoriju, bez navođenja razloga trećim osobama.

- **Poštovanje organa vlasti i službenog osoblja u mjestima lišenja slobode** - Obavljanje monitoring posjete u mjestima lišenja slobode nemoguće je ukoliko ne postoji barem minimum uzajamnog poštovanja između članova tima Preventivnog mehanizma i službenog osoblja.
- **Čuvanje službene tajne** - Sve osobe koje učestvuju u obavljanju poslova Preventivnog mehanizma dužne su čuvati kao tajnu sve lične podatke o osobama lišenim slobode, koje su saznale u obavljanju poslova.
- **Nezavisnost** – Preventivni mehanizam je nezavisan od strane bilo koje druge osobe, institucije, organa vlasti ili medija, a u svom radu isključivo postupa po nalogu Ombudsmena Bosne i Hercegovine.
- **Transparentnost i uključenost** - Da bi rad Preventivnog mehanizma bio efikasan neophodno je da ga organi vlasti i civilni sektor vide kao vjerodostojno i nezavisno tijelo. Stoga sam proces rada Preventivnog mehanizma mora biti jasan i transparentan, pratiti društvene tokove, a po nalogu Ombudsmena mora poduzimati mjere i radnje u cilju podizanja svijesti javnosti u pogledu zaštite prava osoba lišenih slobode.
- **Prikupljanje informacija** - Preventivni mehanizam ima pravo da prikuplja sve potrebne informacije iz više izvora, a u cilju efikasnog djelovanja i izvršavanja svojih nadležnosti. Tu se podrazumijevaju informacije do kojih dolazi neposredno, putem žalbi registrovanih u Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, medijskih ili nekih drugih izvora.
- **Publicitet** – Preventivni mehanizam radi na promociji svojih aktivnosti i objavljenih izvještaja, po nalogu i odobrenju Ombudsmena Bosne i Hercegovine. Cilj publiciteta je da se poveća povjerenje javnosti u rad Preventivnog mehanizma, upozna s nadležnošću i mandatom, te na taj način dopre do što većeg broja ljudi putem masovnih medija, kao što su štampa, televizija, radio i internet.

Mjesta lišenja slobode u kojima se obavljaju posjete

U skladu s Opcionim protokolom Preventivni mehanizam ima ovlast da posjeti sva mjesta lišenja slobode i bilo koja mjesta za koja se sumnja da se nalaze osobe lišene slobode, nad kojima vlast vrši efektivnu kontrolu, na osnovu naredbe izdane od strane državnih vlasti ili na njihov poticaj, uz njihovu dozvolu ili odobravanje. U smislu Protokola, lišavanje slobode ima značenje bilo kakvog zadržavanja ili zatvaranja ili smještaja osobe u mjesto pod javnim ili privatnim nadzorom koje ne smije napustiti po svojoj volji zbog naredbe bilo kakve sudske, administrativne ili druge vlasti.

Mjesta lišenja slobode u kojima se obavljaju posjete mogu biti:

- policijske stanice
- pritvorska odjeljenja u zatvorima
- odjeljenja u zatvorima za osuđene osobe
- pritvorska odjeljenja za maloljetnike
- maloljetnički zatvori
- dnevni centri za maloljetnike
- prostorije Granične policije BiH i tranzitne zone na graničnim prelazima, u međunarodnim lukama i u aerodromima
- imigracioni centri i pritvorski centri za azilante
- psihijatrijske ustanove gdje su smještene osobe kojima je izrečena obavezna mjera sigurnosti i psihijatrijskog liječenja

- prostorije sigurnosnih ili obavještajnih službi (ako imaju ovlaštenje za pritvor)
- pritvorski objekti pod nadležnošću vojnih vlasti
- prevozna sredstva za sprovođenje pritvorenika i premještaj zatvorenika („crne marice“, specijalna policijska/zatvorska vozila za prevoz osoba lišenih slobode, itd.) i
- sva druga mjesta lišenja slobode i bilo koja mjesta za koja se sumnja da se nalaze osobe lišene slobode, u smislu odredbi Opcionog protokola.

Pristup informacijama od značaja za Preventivni mehanizam

Za članove tima Preventivnog mehanizma neophodne su informacije o osobama lišenim slobode, uslovima pod kojima one borave u zatvorenom okruženju, događajima tokom/nakon kojih su izneseni navodi o kršenju prava, zlostavljanju, nečovječnom i ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Do informacija koje su od značaja za Preventivni mehanizam može se doći:

- putem neposredne, telefonske, ili elektronske komunikacije s osobom lišenom slobode ili osobom koja u ime osobe lišene slobode podnosi prijavu (advokata, člana porodice i sl.)
- prilikom posjeta mjestima lišenja slobode, tokom razgovora sa službenicima koji rade u mjestu lišenja slobode
- putem službene obavijesti
- slučajnim razgovorom s trećim osobama
- praćenjem sredstava javnog informisanja, odnosno otvorenih izvora
- saradnjom s udruženjima koja se bave zaštitom ljudskih prava, NVO, Crvenim krstom/križom/polumjesecom.

Prikupljene informacije se provjeravaju i procjenjuju u smislu hitnosti reagovanja.

Godišnji plan aktivnosti

U skladu s odredbama člana. 5. Pravilnika o vršenju poslova Preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovjećnih ili ponižavajućih postupaka i kazni u BiH godišnjim planom utvrđuju se aktivnosti i specifični ciljevi koje Preventivni mehanizam mora poduzeti kako bi ispunio svoje zadatke. Odjel za vršenje poslova Preventivnog mehanizma na kraju kalendarske godine priprema Godišnji plan aktivnosti kojim se određuju broj i vrsta obilazaka za iduću godinu, potrebna sredstva iz budžeta, eventualno uključivanje nezavisnih stručnih osoba iz akademske zajednice i predstavnika organizacija civilnog društva, te utvrđuje edukativne i druge aktivnosti koje provodi u smislu saradnje s drugim organima. Godišnji plan aktivnosti usvajaju Ombudsmeni BiH.

Posjete koje će se vršiti po Opcionom protokolu, po svojoj prirodi treba da budu preventivne. To znači da osnovni cilj posjete treba da bude sprečavanje torture ili lošeg postupanja prije nego što se ono desi, kroz dva uzajamno povezana sredstva:

- konstruktivni dijalog sa službenicima, zasnovan na detaljnim preporukama nezavisnih i stručnih analiza pritvorskog Sistema, uz korištenje informacija iz prve ruke i
- povećanu vjerovatnoću otkrivanja slučajeva torture u budućnosti, kroz posmatranja iz prve ruke.

Godišnji plan aktivnosti obuhvata:

- analizu stanja iz oblasti ljudskih prava u BiH za prethodnu godinu s uporednim pokazateljima iz ranijih godina (pokazatelji su broj zaprimljenih prijava-informacije, broj riješenih prijava, broj posjeta mjestima lišenja slobode, broj preporuka koje su dali članovi Preventivnog mehanizma, uz konstataciju kojem mjestu lišenja slobode je data preporuka, broj preporuka koje su realizovane od strane mjesta lišenja slobode i broj preporuka koje nisu realizovane, te drugi relevantni podaci.)
- aktivnosti koje se tiču internog razvoja Preventivnog mehanizma
- aktivnosti koje se tiču izrade značajnih strateških dokumenata i programa
- aktivnosti koje se planiraju preduzeti u cilju obavljanja posjeta ustanovama
- sačinjavanje tabelarnog pregleda ustanova koje će se posjetiti u toku kalendarske godine.

Godišnji plan rada mora sadržavati vremenski okvir za realizaciju, odnosno rok za izvršenje pojedinih aktivnosti, osobe odgovorne za realizaciju predviđenih aktivnosti i očekivani rezultat planiranih aktivnosti.

Uz godišnje planove rada potrebno je sačiniti okvir očekivanih finansijski troškova neophodnih za realizaciju planiranih aktivnosti.

Vrste posjeta

Koliko često će se posjećivati određena mjesta gdje se nalaze osobe lišene slobode zavisi od institucionalnih, finansijskih i kadrovskih mogućnosti Preventivnog mehanizma.

Posjete mogu biti:

- Preventivne
- Periodične/redovne posjete mjestima lišenja slobode
- Posjete s ciljem utvrđivanja ispunjenosti preporuka
- Systemske
- Nenajavljene posjete
- Posjete po saznanju za nepredviđene situacije u okviru nadležnosti Preventivnog mehanizma (smrtni slučaj u pritvoru, nasilje među zatvorenicima, upotreba vatrenog oružja i fizičke sile prema grupi pojedinaca, itd).

Svaka procjena učestalosti posjeta koje će vršiti Preventivni mehanizam trebala bi se zasnivati na programu koji kombinuje duže detaljne posjete (u trajanju od jednog do četiri dana, koje vrši multidisciplinarni tim za posjete sastavljen od najmanje tri eksperta) s kraćim *ad hoc* posjetama (u nasumično određenim intervalima, koje mogu vršiti manji timovi).

U svakom slučaju procjena vrste posjete i učestalosti posjeta zavisi od Godišnjeg plana posjeta i procjene Ombudsmena BiH o potrebi za vršenjem posjeta.

Postupak izbora članova tima Preventivnog mehanizma

Odredbom čl. 9. i 10. Pravilnika o vršenju poslova Preventivnog mehanizma propisan je izbor stručnih osoba i organizacija civilnog društva. U slučaju potrebe stručnih i specijalističkih znanja, Ombudsmeni BiH mogu uključiti stručne osobe koje se biraju na osnovu javnog i transparentnog poziva objavljenog u dnevnim novinama i na internetskoj stranici Institucije.

U javnom pozivu se navode kriteriji za izbor stručnih osoba iz akademske zajednice i odgovarajuće oblasti koji uključuju specifične profesije iz područja medicine (porodična medicina, interna medicina, psihijatrija, forenzika), kriminologije, sociologije, socijalnog rada i drugih oblasti.

Kriteriji za izbor nezavisne stručne osobe iz akademske zajednice i odgovarajućih oblasti su: stručno ili specijalističko znanje u oblasti relevantnoj za provođenje ovlaštenja Preventivnog mehanizma, nepostojanje sukoba interesa u izvršavanju poslova Preventivnog mehanizma, dokaz da se protiv osobe ne vodi krivični postupak, da osoba nije osuđena pravosnažnom presudom i da nije izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti za koju konkuriše.

Finansijska nezavisnost

U skladu s odredbama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH, Ombudsmen za ljudska prava BiH je nezavisna institucija, te budžet odobren za djelovanje iste mora obezbijediti funkcionalnu nezavisnost Institucije i njeno djelovanje bez dodatnih uslovljavanja⁶.

Privilegije i imuniteti

Odredbe čl. 16. i 17. Zakona o ombudsmenu BiH propisuju da osobe u službi ili one koje je imenovala Institucija neće biti krivično gonjene, neće biti predmet istrage, hapšenja, pritvaranja, niti će im se suditi za bilo kakvu radnju, mišljenje ili odluku donesenu pri obavljanju njihovih dužnosti prema uputama Ombudsmena.

Formiranje timova

Pomoćnik Ombudsmena/šef Odjela za vršenje poslova Preventivnog mehanizma u okviru Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine rukovodi Odjelom, izvršava ovlasti u skladu sa Zakonom o ombudsmenu BiH i za svoj rad odgovara Ombudsmenima BiH.

U nadležnosti šefa Odjela je određivanje sastava tima za obavljanje posjeta koji zavisi od vrste tima za obavljanje posjeta i mjesta u kojem se treba izvršiti.

Prilikom izbora članova tima vodit će se računa o profesionalnoj, spolnoj, nacionalnoj i drugoj zastupljenosti.

Formiranje profesionalnog tima za praćenje stanja u ustanovama gdje se zadržavaju osobe lišene slobode treba da bude jedan od ključnih zadataka prilikom planiranja posjeta.

Prilikom formiranja timova neophodno je:

---

⁶ Zakon o ombudsmenu za ljudska prava BiH, član 39. stav (5)

- odrediti broj članova pojedinog tima
- odrediti zadatke za svakog člana tima
- obezbijediti pristup potrebnim informacijama
- voditi računa o specifičnostima ustanove u kojoj se obavlja posjeta, kako bi se u sastav tima uključile nezavisne stručne osobe neophodne za predmetnu posjetu ili predstavnici nevladinih organizacija civilnog društva iz odgovarajućih oblasti
- uključivanje nezavisnih stručnih osoba i predstavnika organizacija civilnog društva, koji se nalaze na listi Preventivnog mehanizma vrši se po abecednom redu. U slučaju nemogućnosti učešća u timu iz opravdanih razloga, prilikom organizovanja naredne posjete imaju prioritet.

Osim znanja i vještina koji se zahtijevaju od članova tima neophodna je opredijeljenost za timski rad, dobra međusobna komunikacija i saradnja.

Važno je da članovi tima imaju odgovarajuće međuljudske vještine, uključujući vještinu slušanja i kulturološku i rodnu osjetljivost.

OBAVLJANJE POSJETA PREVENTIVNOG MEHANIZMA

Obavljanje posjeta mjestima lišenja slobode i bilo kojim mjestima za koja se sumnja da se u njima nalaze osobe lišene slobode podrazumijeva rad Preventivnog mehanizma u više faza:

- pripremu za obavljanje posjete
- samo vršenje posjete
- evaluaciju nakon izvršene posjete i
- izvještavanje.

Šef Odjela za vršenje poslova Preventivnog mehanizma, u skladu s Godišnjim planom posjeta i procjenom Ombudsmena BiH o potrebi za vršenjem posjeta, provodi aktivnosti koje se odnose na izvršenje ovih aktivnosti.

Priprema posjete

Priprema posjete uključuje:

- preciziranje cilja, odnosno vrste posjete;
- određivanje sastava članova tima za posjetu (broj članova ime prezime, zvanje funkcija profesija i sl.);
- podjelu zadataka u timu;
- utvrđenje datuma, lokacije (grad, institucija, ustanova i sl.) i predviđene satnice početka i trajanja posjete;
- obezbjeđenje potrebnih materijalno-tehničkih sredstava (vozilo, laptopi, dokumentacija, dodatna oprema i sl.);
- obezbjeđenje prenoćišta ukoliko je potrebno;
- najavu posjete, ukoliko se radi o najavljenoj posjeti;
- određivanje kontakt-osobe u ustanovi i kontakt-osobe članova tima;
- razmjenu relevantnih informacija između članova tima;
- procjenu stepena složenosti, odnosno eventualnih rizika posjete;
- rokove izvještavanja po završenoj posjeti.

Obavljanje pojedinačnih posjeta

Posjeta mjestu lišenja slobode započinje dolaskom u mjesto lišenja slobode, pri čemu članovi tima ovlaštenoj službenoj osobi koja je zadužena za prijem i evidenciju posjetilaca ili stranaka pokazuju akreditaciju koju je izdala Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

1. Članovi tima Preventivnog mehanizma, prilikom dolaska u ustanovu:

- nisu u obavezi predati mobilne uređaje, fotoaparate niti drugu opremu i sredstva koja su im neophodna prilikom vršenja posjete;
- slijedit će propisane i važeće interne procedure mjesta lišenja slobode, kao i instrukcije osobe koja je zadužena za njihovu ličnu sigurnost;
- održavaju uvodni sastanak s rukovodiocem ustanove, ili ovlaštenom službenom osobom, koje upoznaju s razlogom posjete, ukazuju na obavezu saradnje s Preventivnim mehanizmom u pogledu pružanja pomoći prilikom obilaska ustanove, davanja potrebnih informacija i uvida u relevantnu dokumentaciju;

- imaju pravo izvršiti uvid u svu raspoloživu službenu dokumentaciju i medicinsku evidenciju;
  - dozvoljeno im je fotokopiranje dokumenta radi uvida i provjere;
  - obavljaju razgovor s osobama lišenim slobode bez prisustva trećih osoba, kao i sa službenim osobama u mjestu lišenja slobode;
  - obavljaju razgovor u prostoriji koja može biti pokrivena videonadzorom, ali ne može biti pokrivena uređajima za snimanje razgovora, osim u situacijama kada postoji procjena rizika od opasnosti ugrožavanja lične sigurnosti članova tima;
  - moraju poštovati princip povjerljivosti.
2. Prilikom obavljanja razgovora s medicinskim osobljem članovi tima mogu istovremeno vršiti i uvid u raspoloživu medicinsku dokumentaciju.
  3. Trajanje posjete i razgovora ne smiju biti ograničeni od strane zaposlenika mjesta lišenja slobode, osim u vanrednim situacijama shodno procjeni sigurnosti tima.
  4. Članovi tima tokom posjete vode bilješke o zatečenom stanju prostora, važnim zapažanjima, utvrđenim činjenicama, navodima, izjavama, saznanjima i drugim relevantnim podacima radi utvrđivanja stvarnog stanja.
  5. Posjete se obavljaju u okviru redovnog radnog vremena mjesta lišenja slobode, osim u slučaju procjene postojanja hitnosti, kada posjeta može biti obavljena i izvan radnog vremena, u noćnim satima, kao i u dane vikenda ili praznika.
  6. Nakon obavljene posjete članovi tima održavaju odjavni sastanak, radi davanja povratnih informacija rukovodiocu i stručnom timu ustanove o zatečenom stanju i činjenicama utvrđenim tokom obilaska te roku sačinjavanja preliminarnog izvještaja. Odjavni sastanak je prilika za dodatna pojašnjenja, ukoliko su potrebna članovima tima.
  7. U slučajevima kada se obilaskom ili posjetom utvrde određene nepravilnosti i tehnički nedostaci, članovi tima će, na odjavnom sastanku, ukazati na iste, kako bi se što prije otklonile (higijena, osvjetljenje, hladnoća i toplota prostorija, itd.).

PRIKUPLJANJE INFORMACIJA O ZLOSTAVLJANJU ILI DRUGOM OBLIKU KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA

Posjete su glavno, iako ne jedino, sredstvo putem kojeg će Preventivni mehanizam ispitivati i ocjenjivati tretman osoba lišenih slobode. Za vrijeme posjeta Preventivni mehanizam će direktno prikupljati informacije o mjestu koje posjećuje. Putem razgovora s pritvorenim osobama često će također dobiti i informacije o uslovima i tretmanu kroz koji su te osobe prošle prije nego što su stigle u to relevantno pritvorsko mjesto: možda za vrijeme transporta ili u policijskoj stanici.

Preventivni mehanizam je također ovlašten da zahtijeva i dobije informacije od organa vlasti ili drugih organa o pritvorskim mjestima i osobama koje se tamo nalaze. Preventivni mehanizam će razmatrati postojeće i predložene propise koji se tiču pritvorskih mjesta i osoba lišenih slobode, kako bi ocijenio njihovu usklađenost s međunarodnim normama i razmotrio da li adekvatno promovišu poboljšane uslove pritvora.

Moguća saznanja o zlostavljanju ili drugom obliku kršenja ljudskih prava, ugrožavanju života i zdravlja osoba lišenih slobode mogu se dobiti ili čak i utvrditi obavljanjem intervjua sa:

1. osobama koje iznesu navode o zlostavljanju,
2. srodnicima osoba lišenih slobode, njihovim advokatima i predstavnicima civilnog društva,
3. osobama koje su učestvovala ili koje su očevici incidenta,
4. zaposlenicima koji su postupali u smirivanju incidenta ili događaja,
5. uvidom u relevantnu dokumentaciju.

Postupak prikupljanja informacija od osoba lišenih slobode

Jedan od zadataka Preventivnog mehanizma je i zaštita osoba koje iznesu navode o zlostavljanju, nečovječnom ili nehumanom ponašanju, koji su učesnici ili očevici, kršenja ljudskih prava. Ove osobe ne bi smjele trpjeti bilo kakvu štetu, niti biti predmetom osvete. Ovo se odnosi i na osobe lišene slobode.

Procedura prikupljanja informacija od osoba lišenih slobode je sljedeća:

1. Osobe lišene slobode na razgovor s članovima Preventivnog mehanizma dovodi i prati kontakt-osoba koju je odredilo rukovodstvo mjesta lišenja slobode.
2. Razgovori se uvijek obavljaju u prostoriji koja je skrivena od pogleda trećih osoba.
3. Identitet osobe s kojom se obavlja razgovor se štiti.
4. Prilikom posjete obavlja se i nekoliko razgovora s drugim osobama lišenim slobode, kako se ne bi mogao otkriti izvor informacije.
5. Štite se podaci o osobi koja je prijavila zlostavljanje ili drugi vid kršenja ljudskih prava (svoga ili drugoga) i podaci o njezinoj ili njegovoj porodici.
6. Štite se tjelesni integritet, život i psihičko i fizičko zdravlje pojedinaca.
7. Osobi lišenoj slobode koja je obavila razgovor s Odjelom Preventivnog mehanizma, ostavlja se mogućnost direktnog kontakta s Odjelom Preventivnog mehanizma u slučaju bilo kakvog ugrožavanja po život i zdravlje kasnije.
8. Lica koja prijave zabrinutost za život i zdravlje zbog toga što su pružila informacije timu Preventivnog mehanizma, razlog su za obavljanje vanredne posjete što je prije moguće.

9. Preventivni mehanizam predlaže rukovodstvu ustanove dodatne mjere zaštite tih osoba.
10. U narednim posjetama obavezno se obavlja kratak razgovor s tim osobama, kako bi se utvrdilo da ne trpe bilo kakvu štetu ili posljedice.

Postupak prikupljanja informacija od rukovodstva ustanova mjesta lišenja slobode

Opšte informacije od rukovodstva mjesta lišenja slobode traže se tokom uvodnog sastanka a odnose se na organizacionu strukturu, područja i mjesta gdje najčešće dolazi do kršenja ljudskih prava. Sve informacije i izjašnjenja na okolnosti konkretnog događaja mogu se tražiti i pisanim putem. Informacije i drugi važni podaci mogu se zatražiti i prije posjete mjestu lišenja slobode, jer se na taj način mogu obaviti detaljnije pripreme za posjetu.

Dostavljanjem zahtjeva mjestu lišenja slobode koje se posjećuje s obrascem o osnovnim statističkim podacima, stiže se jasnija slika o tom mjestu.

Primjer obrasca:

	2022.	2023.	2024.
Ukupan broj osoba lišenih slobode			
Ukupan broj po kategorijama			
Broj maloljetnih osoba			
Žene lišene slobode			
Strani državljani			
Broj disciplinskih prijava protiv osoba lišenih slobode			
Broj krivičnih prijava protiv zatvorenika			
Količina otkrivene droge u mjestu lišenja slobode (težina, komada)			
Vrsta droge-PAS psihoaktivne supstance			
Smrt u mjestu lišenja slobode (prirodni uzroci)			
Nasilna smrt u mjestu lišenja slobode			
Samoubistvo u mjestu lišenja slobode			
Pokušaj samoubistva u mjestu lišenja slobode			
Upotreba vatrenog oružja, fizičke snage i drugih sredstava obuzdavanja			
Broj krivičnih prijava protiv osoblja			
Broj liječenih ovisnika o drogama			
Vrsta zamjenske terapije za liječenje ovisnika			
Broj žalbi i pritužbi			

Prikazani obrazac i navedene formulacije predstavljaju samo ogledni primjer. Preventivni mehanizam će za svaku pojedinačnu posjetu procijeniti koje informacije su neophodne, što znači da se na ovaj način mogu zatražiti i druge informacije.

Analiza podataka iz obrasca može doprinijeti objektivnom sagledavanju stanja ljudskih prava u konkretnoj ustanovi, te procjeni stepena napretka ili pogoršanja.

Dokumentacija za provjeru najčešćih oblika kršenja ljudskih prava

Moguća saznanja o zlostavljanju ili drugom obliku kršenja ljudskih prava, ugrožavanju života i zdravlja osoba lišenih slobode mogu se dobiti, odnosno utvrditi vršenjem uvida u:

1. raspoloživu medicinsku dokumentaciju ili zdravstveni karton/medicinski dosije osobe lišene slobode
2. evidenciju Knjige žalbi i pritužbi
3. nivoe žalbi (prvi, drugi, treći) i pisane odgovore službenog osoblja
4. evidencije o nasilju u mjestu lišenja slobode
5. evidencije o smrti u mjestu lišenja slobode
6. evidencije o broju krivičnih prijava protiv osoba lišenih slobode
7. evidencije o pronalasku nedozvoljenih stvari ili stvari u mjestu lišenja slobode
8. evidencije i zapisnike o zajedničkim sastancima rukovodstva ustanove i predstavnika osoba lišenih slobode
9. disciplinsku dokumentaciju osoba lišenih slobode
10. evidencije o izdvajanju u posebne prostorije, samice ili medicinske samice
11. dnevnu evidenciju o događajima tokom trajanja radne smjene
12. evidencije o izvođenju u vanjske ustanove (zdravstvene ustanove, tužilaštvo, sud, kućne posjete itd.)
13. službenu korespondenciju ustanove s vanjskim institucijama i organima vlasti (MUP-om, sudskom policijom, inspektorima Ministarstva, Ministarstvom pravde, Ombudsmenima, izabranim advokatima zatvorenika i osobama lišenim slobode, nadležnim sudovima, predsjednicima nadležnih sudova, itd.)
14. videosnimke nadzornih kamera za tačno određeni datum kada se incident desio
15. disciplinske spise i odluke disciplinske komisije protiv zaposlenika mjesta lišenja slobode
16. evidenciju izvještaja i izvještaje o upotrebi vatrenog oružja, fizičke snage ili drugih sredstava prinude
17. evidenciju Knjige pošte gdje je evidentirano slanje i primanje pošte izvan mjesta lišenja slobode
18. kompletnu evidenciju dokumentacije osobe lišene slobode
19. službenu dokumentaciju o zatečenom stanju prilikom obilaska pritvora i pritvorenih osoba koje redovno obavljaju predsjednici nadležnih sudova ili sudije koje oni ovlaste
20. evidenciju redovnih mjera sanitarne zaštite
21. zabilješke o redovno provedenim mjerama PPZ (protiv požarne zaštite) i inspekcijama ispravnosti elektroinstalacija, prinudnim izlazima u slučaju požara
22. zabilješke nadležne sanitarne inspekcije koja obavlja kontrolu zdravlja i sigurnost hrane koja se poslužuje osobama lišenim slobode.

VANREDNE SITUACIJE KOJE MOGU NASTUPITI TOKOM POSJETE PREVENTIVNOG MEHANIZMA

U toku posjeta članova tima Preventivnog mehanizma ustanovama u kojima se nalaze ili bi se mogle nalaziti osobe lišene slobode mogu nastupiti vanredne situacije koje se manifestuju kao:

- Nesaradnja-izbjegavanje komunikacije osobe lišene slobode s članovima tima Preventivnog mehanizma;
- Agresivnost, napad panike ili izljev bijesa kod osobe lišene slobode;
- Iznenadni fizički napad od strane osobe lišene slobode;
- Pogoršanje zdravstvenog stanja osobe lišene slobode u toku posjete;
- Prijetnja samopovređivanjem ili samopovređivanje osobe lišene slobode;
- Ostale neočekivane situacije koje mogu ugroziti osobu lišenu slobode, članove tima Preventivnog mehanizma ili službeno osoblje.

Preporuke za tim koji vrši posjet sastoje se iz sljedećih radnji koje bi članovi tima trebali planirati i poduzeti kako bi izbjegli i na najbolji mogući način zaustavili neočekivane vanredne-incidentne situacije:

- temeljito prikupljene informacije o osobi/osobama lišenim slobode
- intervju sa službenim osobljem
- efikasna komunikacija i saradnja (dogovor) s osobljem prilikom stvaranja sigurnog okruženja (vizuelni pregled prostorije, npr. eliminacija video i audio nadzora, iznošenje predmeta pogodnih za nanošenje povreda, sigurnost otvora, prozori, vrata i sl.)
- uvid u medicinsku dokumentaciju lica lišenog slobode (po potrebi tražiti dodatno mišljenje stručnih osoba)
- timski rad i dogovor u okviru tima (podjela uloga i zadataka u timu)
- raspored sjedenja prilikom intervjuisanja (sigurna distanca)
- brz i efikasan način pozivanja službene osobe radi zaštite lične sigurnosti
- stabilnost i integritet, iskazivanje povjerenja od strane članova tima prema osobi lišenoj slobode
- naglasiti princip povjerljivosti informacija
- smirivanje nepredviđene situacije metodom efikasne komunikacije
- poduzimanje mjera zaštite
- pozivanje hitne službe ili medicinskog osoblja
- prekid posjete (intervjua)
- napuštanje prostorije
- procjena mogućnosti nastavka intervjua
- eventualno uspostavljanje ponovne komunikacije (ako je moguće)
- analiza, izvještaj, preporuke, intervju sa službenim osobama, i sl.

EVALUACIJA POSJETA

Preventivni mehanizam je ovlašten ne samo da vrši posjete već i da daje preporuke nadležnim organima, navodeći sredstva za postizanje poboljšanja.

Sačinjavanje preliminarnog izvještaja

Preliminarni izvještaj se sačinjava nakon svake posjete, bez obzira na njenu vrstu. Sastoji se od pojedinačnih izvještaja članova tima Preventivnog mehanizma koji se dostavlja šefu Odjela za vršenje poslova Preventivnog mehanizma u okviru Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u određenom roku.

Svaki izvještaj sadrži sljedeće:

- metodologiju rada i osnovne podatke o posjeti
- međunarodne standarde zaštite ljudskih prava, pozitivne zakonske propise relevantne za rad i postupanje ustanove u kojoj se nalaze osobe lišene slobode te utvrđene nedostatke u primjeni propisa i praksi
- utvrđeno stanje u uslovima koji vladaju u mjestima lišenja slobode
- nedostatke u mehanizmima zaštite ljudskih prava osoba lišenih slobode
- statističke i uopštene podatke o posjećenom mjestu lišenja slobode
- zabrinutosti vezane za postupanje s osobama lišenim slobode, uključujući slučajeve o navodnom zlostavljanju
- dobre prakse i procedure koje se primjenjuju u posjećenom mjestu lišenja slobode.

Dostavljanje preliminarnog izvještaja na izjašnjenje posjećenim mjestima lišenja slobode

Nakon izvršenog obilaska članovi tima sačinjavaju pojedinačne izvještaje o izvršenoj posjeti. Nezavisne stručne osobe i predstavnici organizacija civilnog društva izrađuju mišljenje vezano za temu ili područje koje pokrivaju te predlažu preporuke ili mjere za poboljšanje postupanja prema osobama lišenim slobode ili osobama kojima je ograničeno kretanje u cilju sprečavanja mučenja i drugih oblika okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.

Svoje mišljenje nezavisne stručne osobe i predstavnici organizacija civilnog društva dostavljaju šefu Odjela za Preventivni mehanizam. Šef Odjela za Preventivni mehanizam u saradnji s osobljem sačinjava nacrt izvještaja o posjeti, te ga dostavlja Ombudsmenima BiH na usvajanje.

Preliminarni izvještaj objedinjava i priprema šef Odjela za vršenje poslova Preventivnog mehanizma. Nakon dobijanja saglasnosti Ombudsmena Bosne i Hercegovine, izvještaj se dostavlja rukovodiocu posjećenog mjesta lišenja slobode.

Izvještaj se dostavlja službenim putem (službenom poštom), uz odgovarajući popratni dopis u kojem se naznačava rok za dostavu komentara.

Uobičajeni rok za dostavu komentara na preliminarni izvještaj je 10 dana, osim u slučaju vanredne posjete izazvane incidentnim situacijama kada je neophodno sačiniti preliminarni izvještaj u što

kraćem roku. Ukoliko nema komentara na preliminarni izvještaj, smatra se da je rukovodstvo mjesta lišenja slobode saglasno s izvještajem. Komentari se traže samo na utvrđeno činjenično stanje, a ne na zaključke koje je formirao Preventivni mehanizam.

Finalizacija izvještaja

Odjel za vršenje poslova Preventivnog mehanizma nakon zaprimanja svih komentara priprema konačnu verziju izvještaja koja se dostavlja na usvajanje Ombudsmenima za ljudska prava u BiH.

Usvojeni izvještaj se dostavlja rukovodstvu mjesta lišenja slobode koje je bilo predmet izvještaja, s preporukama za otklanjanje uočenih nedostataka u poštivanju prava osoba lišenih slobode.

Preporuke koje sadrži izvještaj su predmet stalnog praćenja Odjela za vršenje poslova Preventivnog mehanizma u smislu stepena ispunjenosti.

Izvještaj bi trebao predstavljati osnovu za konstruktivan dijalog između Preventivnog mehanizma i ustanove u pogledu realizacije preporuka.

Nakon usvajanja, izvještaj se objavljuje na web-stranici Institucije ombudsmena za ljudska prava u BiH i na taj način je dostupan javnosti i svim zainteresovanim osobama.

U skladu sa Zakonom o ombudsmenu, Institucija početkom svake kalendarske godine dostavlja Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije u prethodnoj godini. Godišnji izvještaj o rezultatima rada Institucije ombudsmena sadrži posebno poglavlje o funkcionisanju Preventivnog mehanizma s preporukama⁷.

Preventivni mehanizam vršit će sačinjavanje izvještaja za Pododbor Ujedinjenih nacija za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja i druga organa međunarodne zaštite ljudskih prava.

---

⁷ Čl. 6. st. (1) Pravilnika o vršenju poslova Preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka i kazni u Bosni i Hercegovini.

KODEKS(I) ČLANOVA PREVENTIVNOG MEHANIZMA U BiH

Preventivni mehanizam mora održavati najviše standarde svog rada u obavljanju povjerenih nadležnosti te poštovati naprijed navedene principe djelovanja. Od članova Preventivnog mehanizma se očekuje i visok stepen ličnog integriteta, što podrazumijeva:

- poštivanje načela nulte stope tolerancije na sve oblike neprofesionalnog ponašanja (ne obećavaju, ne nude, ne daju i ne odobravaju bilo kakve poklone, protuusluge, protuvrijednosti i slično);
- da ni u kojim okolnostima ne nanose, ne potiču i ne tolerišu bilo koje djelo koje može dovesti ili dovodi do mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg ponašanja, ili kažnjavanja;
- da svoje zadatke obavljaju prema načelima nepristrasnosti i nediskriminacije po bilo kojem osnovu (rasa, etnička pripadnost, rodni identitet, seksualna orijentacija, jezik, vjerska ili politička pripadnost, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, društveni položaj, bračni status, dob, invaliditet);
- prikupljanje, čuvanje i upotreba ličnih podataka vrši se u skladu s međunarodnim načelima zaštite ličnih podataka i Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH. Međunarodnim načelima zaštite ličnih podataka smatraju se i odredbe Konvencije 108+ Vijeća Evrope⁸;
- da ne sudjeluje ni u kakvim nezakonitim aktivnostima ili radnjama koje narušavaju lični ugled i ugled Preventivnog mehanizma.

Prilikom obavljanja poslova Preventivnog mehanizma unutar ustanova u kojima se nalaze osobe lišene slobode od članova tima se očekuje izuzetno visok stepen profesionalizma:

- Odnosi članova Preventivnog mehanizma u mjestima lišenja slobode u kojima se vrši monitoring i osobe lišene slobode koje borave u njima zasnivaju se na uzajamnom poštovanju, uvažavanju i saradnji.
- Članovi Preventivnog mehanizma ne konzumiraju alkoholna pića ni psihoaktivna sredstva tokom posjete niti neposredno prije posjete.
- U ophođenju prema zaposlenima u mjestima lišenja slobode i osobama lišenim slobode članovi tima Preventivnog mehanizma se rukovode načelom jednakosti, poštuju ličnost, dostojanstvo, postupaju profesionalno, ljubazno i pristojno, pokazuju zainteresovanost i strpljenje, vodeći računa o pravima i obavezama sagovornika.
- Članovi Preventivnog mehanizma vode računa o ličnoj higijeni, čistoći, urednom i pristojnom izgledu.
- Članovi Preventivnog mehanizma postupaju savjesno i odgovorno, izbjegavajući situacije koje mogu dovesti u pitanje njenu nepristrasnost ili imati za posljedicu sukob interesa.
- Članovi Preventivnog mehanizma ne dijele informacije koje su ostvarene neposrednim uvidom, prikupljene iz službene dokumentacije, spisa i podataka trećim osobama, te ih mogu koristiti isključivo za obavljanje poslova u okviru Preventivnog mehanizma.
- Materijalna sredstva koja su im povjerena koriste namjenski i ekonomično, isključivo za obavljanje poslova.

---

⁸ Stupanje na snagu Konvencije 108+ (Konvencija za zaštitu pojedinaca u pogledu procesiranja ličnih podataka) očekuje se tokom 2024. BiH je, predavši ratifikacijski instrument za Dopunski protokol (CETS br. 223) Generalnoj sekretarki VE 7. jula 2023. godine od strane Stalnog predstavništva Bosne i Hercegovine pri Vijeću Evrope, postala 27. država strana koja je pristupila Konvenciji. BiH je također među pet država strana koje primjenjuju odredbe Dopunskog protokola.

- Sa sredstvima javnog informisanja mogu komunicirati i istupati samo Ombudsmeni BiH ili druga osoba koju oni ovlaste.
- Članovi Preventivnog mehanizma se suzdržavaju od iskazivanja mišljenja ili komentara na društvenim mrežama u vezi s aktivnostima prilikom posjeta mjestima lišenja slobode.
- Podaci, saznanja i informacije koje se doznaju u toku intervjua ili tokom posjeta i vršenja mandata PM-a s osobama lišenim slobode ne mogu se koristiti za bilo kakve stručne, naučne niti druge vrste publikacija i radova.
- Povrede odredbi Kodeksa od strane članova Preventivnog mehanizma prijavljuju se podnošenjem pritužbe šefu Odjela Preventivnog mehanizma ili Ombudsmenima BiH, o čemu konačnu odluku donose Ombudsmeni BiH.

DODATAK**Matrica za (pr)ocjenu stanja u policijskim agencijama**

KRITERIJI	INDIKATORI	DOKAZI	POJAŠNENJE NAČINA PROCJENE ISPUNJENOSTI INDIKATORA	NAPOMENA
<p>USLOVI U POLICIJSKOM PRITVORU</p> <p>Uslovi u policijskom pritvoru omogućavaju normalan boravak u prostorijama s optimalnom temperaturom, kvadraturom ćelije, dovoljno dnevnog svjetla i u prozračenoj prostoriji</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Površina prostorije je 7 m² ili 10 m³. 2. Osvjetljenost prostorije iznosi 250 LUX-a. 3. Sijalice postavljene na rasvjetnim tijelima su 60 W ili jače. 4. Termometar na zidu prostorije pokazuje temperaturu između 18-25 °C. 5. Prostorija i predmeti u njoj su čisti i uredni. 6. Prostorija raspolaže osnovnim namještajem. 7. Voda za piće je dostupna unutar ćelije ili je nesmetan pristup do nje, ukoliko je dispencer za vodu u neposrednoj blizini. 8. Obrok (hrana) je dostupna u razmacima od 8 sati. 9. OLS koje se zadržavaju osam sati ili duže imaju pristup svježem zraku. Osobe koje se 	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • izmjerene vrijednosti (kvadratura, osvjetljenje, itd) • evidencija o pristupu svježem zraku <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • obilazak prostorije za lišenje slobode i mjerenja zatečenih vrijednosti • intervju s OLS koja se zatekla u prostoriji za lišenje slobode i s rukovodiocem Odjeljenja za zadržavanje OLS • intervju s višim službenicima iz MUP-a 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Čista policijska prostorija za zadržavanje znači da ima kantu za smeće koja se redovno prazni, da su pod i prozori čisti, posteljina oprana, madrac čist bez fleka itd. 2. Stolica i sto, krevet sa madracem, mokri čvor itd. 3. Umivaonik sa tekućom vodom unutar ćelije ili dispencer za vodu za piće u neposrednoj blizini prostorije u kojoj boravi OLS. 4. Tri obroka od kojih je jedan topli za zadržavanje duže od 8 sati ili preko noći. 5. OLS u svakom momentu mogu stupiti u kontakt s policijskim službenikom, putem (zvučnog) alarma iz prostorije za zadržavanje ili se OLS nalazi u vidnom polju službenika ako je prostorija pokrivena videonadzorom. 	<p>Mandat Preventivnog mehanizma treba tumačiti tako da uključuje i standarde koje su uspostavila druga monitoring tijela kao što je Evropski komitet za sprečavanje mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (CPT). Standardna preporučena kvadratura policijskih prostorija za zadržavanje, prema CPT-u je:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 7 m² sa 2 m ili više između zidova i 2,5 m između poda i stropa • Nivo LUX-a potreban za čitanje u sobi je 250 LUX-a ili više

	<p>zadržavaju duže od 24 sata imaju pristup vanjskom dvorištu za šetnju (ako postoji⁹).</p> <p>10. Službeno osoblje je dostupno na poziv OLS.</p>			
<p>ISTRAGA NAVODA O ZLOSTAVLJANJU</p> <p>OLS u bilo kojem momentu tokom vođenja policijskog intervjua (uključujući informativne razgovore, saslušanja, ispitivanja) može iznijeti navode o neprofesionalnom ponašanju policijskih službenika. Ti navodi mogu se odnositi na: verbalno zlostavljanje, ponižavajuće postupanje, nehumano postupanje ili kažnjavanje i mučenje. Navodi o zlostavljanju mogu se prikupiti i u policijskom pritvoru</p>	<p>1. Cilj intervjua je jasan: prikupiti tačne i pouzdane informacije kako bi se otkrila istina o pitanjima koja se tiču krivične istrage. Cilj ni u kom slučaju nije pribaviti priznanje od nekoga za koga se već pretpostavlja da je u očima policajca kriv.</p> <p>2. Ispitani su kredibilni navodi o verbalnom, fizičkom i psihičkom zlostavljanju.</p> <p>3. Uvidom u zvanični video ili audio snimak policijskog intervjua, potvrđeno je da nije bilo prisiljavanja niti fizičkog zlostavljanja tokom intervjuisanja.</p> <p>4. Prostorija za vođenje intervjua odgovara standardima koji važe za ove prostorije.</p>	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • zvanični audio ili video snimak policijskog intervjua • liječnički nalaz u slučaju iznesenih navoda o zlostavljanju • zapisnik o obavljenom policijskom intervjuu • izvještaj o upotrebi sile • eventualne pritužbe OLS na postupanje policijskih službenika • rezultati interne istrage i eventualno pokrenute krivične istrage <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • obilazak prostorije za vođenje intervjua 	<p>1. Zapisnik o intervjuu sadrži bilješku u ovom smislu.</p> <p>2. Provjereni su liječnički nalazi i konzistentni su s navodima OLS.</p> <p>3. Potpun i autentičan zvanični snimak intervjua je stavljen na raspolaganje članu PM delegacije.</p> <p>4. Posjetom prostoriji član PM delegacije je utvrdio da prostorija sadrži stolicu i sto, vodu za piće, nema sredstava kojima bi se mogle nanijeti fizičke povrede (npr. bejzbol palice, lisice vezane za radiator, nema poveza za oči koji osumnjičeniku onemogućavaju da identifikuje policijske službenike koji obavljaju intervjuu, električnih kablova, drvenih štapova, noževa ili</p>	

⁹ Npr. prostorije za zadržavanje u prostorijama MUP-a Republike Srpske u Zalužanima kod Banje Luke imaju takvo dvorište.

<p>pregledom registra povreda ili medicinske dokumentacije koju OLS imaju kod sebe nakon što su bili sprovedeni i pregledani u bolnici.</p>	<p>5. OLS je na njegov zahtjev ukazana medicinska pomoć bez odlaganja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • intervju s OLS koja se zatekla u prostoriji za vođenje intervjua i inspektorom koji vodi intervju • intervju s višim službenicima iz MUP-a 	<p>oštrica, itd)</p>	
<p>OBAVJEŠTAVANJE O PRAVIMA I UŽIVANJE PRAVA</p> <p>Osnovna prava OLS objašnjena su na razumljiv način i dužnost policijskog službenika je da obezbijedi da je OLS potpuno shvatila njihov značaj neposredno po lišenju slobode. Ta prava su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pristup advokatu i ljekaru • obavještanje bliskog srodnika ili treće osobe po vlastitom izboru o lišenju slobode • obavještenje o razlozima lišenja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. OLS je obaviještena o osnovnim pravima na advokata i liječnika bez odlaganja, odmah po lišenju slobode. 2. Prava su objašnjena na jasan i nedvosmislen način. OLS potpisuje izjavu koja potvrđuje da je OLS shvatila značaj prava i posljedice odustajanja od njih (npr. odricanje od prava na advokata). 3. Pravo na pristup ljekaru prema članu 3. EKLJP podrazumijeva i pristup ljekaru po vlastitom izboru. 4. OLS je omogućena medicinska pomoć odmah po iznesenom zahtjevu ili primijećenim znakovima fizičkih povreda, a najkasnije prije samog početka 	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • izjava o obavještenju o pravima koju je potpisala OLS • liječnički nalaz u slučaju iznošenja navoda o zlostavljanju tokom lišenja slobode <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • uvid u pisanu dokumentaciju o obavještenju o pravima • intervju s OLS koja se zatekla u policijskim prostorijama za zadržavanje • intervju sa službenicima koji su OLS lišili slobode • intervju s policijskim službenicima koji su 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapisnik o obavještenju o pravima sadrži nedvosmislenu potvrdu o obavještenju i čitak potpis OLS. Period neposredno po lišenju slobode je rizičan u smislu zastrašivanja i fizičkog zlostavljanja. Advokat može poduzeti odgovarajuće korake ako se zlostavljanje zaista desi prilikom lišenja slobode, prije samog intervjua. 2. Svi medicinski pregledi obavljaju se izvan slušnog i vidnog polja policijskih službenika, kako bi se garantovala nepristrasnost, osim ako liječnik ne traži drugačije. 3. Svi izuzeci od prava na korištenje usluga advokata, odnosno odricanja od prava na advokata su zabilježena u pisanoj formi, potpisana od 	

<p>slobode na jeziku koji razumije</p> <ul style="list-style-type: none"> • pristup prevodiocu ili konzularnom predstavniku 	<p>intervjua.</p> <p>5. OLS je obaviještena o pravu na obavještenje srodnika odmah po lišenju slobode ili najkasnije prije početka intervjua u policijskim prostorijama.</p> <p>6. OLS je obaviještena o pravu na prevodioca ili posjetu konzularnog predstavnika. Prostorije za zadržavanje u policijskim stanicama raspolažu pisanim lecima koji sadrže jasno izložene informacije o pravima i načinu ostvarivanja prava na drugim jezicima. OLS ove letke mogu zadržati u svom posjedu.</p>	<p>osobu lišili slobode</p> <ul style="list-style-type: none"> • intervju s višim službenicima iz MUP-a 	<p>strane OLS i pohranjena u arhivi.</p> <p>4. Svi izuzeci od prava na obavještenje srodnika su u skladu sa zakonskim interesima policijske istrage i razlozi za to su jasno zabilježeni u pisanoj formi.</p> <p>5. Dostupna je evidencija o kontaktima ostvarenim s ovlaštenim sudskim prevodiocima i konzularnim predstavnicima.</p>	
--	--	--	--	--

Matrica za (pr)ocjenu stanja u zatvorskim ustanovama

KRITERIJI	INDIKATORI	DOKAZI	POJAŠNJENJE NAČINA PROCJENE ISPUNJENOSTI INDIKATORA	NAPOMENA
<p>PREKOMJERNA UPOTREBA SILE</p> <p>Upotreba sile prilikom kontrole i obuzdavanja primjenjuje se:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proporcionalno • samo koliko je apsolutno neophodno • poštujući prag bola • nakon procjene ispunjenosti zakonskih uslova <p>Prekomjerna upotreba sile može biti rezultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • namjernog zlostavljanja • reakcija na međuzatvoreničko nasilje 	<ol style="list-style-type: none"> 1. (Ne)opravdana upotreba sredstava kontrole i obuzdavanja. 2. Verbalno zlostavljanje zatvorenika i drugi oblici nepoštovanja prema njima. Provokativno ponašanje <i>vis-a-vis</i> zatvorenika 3. Navodi o međuzatvoreničkom nasilju i zastrašivanju. Postupanje službe obezbjeđenja u takvim situacijama. 	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • liječnički nalaz u slučaju iznesenih navoda o zlostavljanju • izvještaj o upotrebi sile • eventualne pritužbe OLS na postupanje zatvorskih službenika • liječnički nalaz u slučaju iznošenja navoda o zlostavljanju • rezultati interne istrage i eventualno pokrenute krivične istrage <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • intervju sa zatvorenikom koji je iznio navode o zlostavljanju • intervju s mogućim svjedocima • intervju s višim službenicima MP 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Upotreba sredstava kontrole i obuzdavanja mora biti dokumentovana bez odlaganja, odmah po prestanku mjere obuzdavanja. 2. Nezavisna procjena proporcionalnosti upotrebe sile vrši se na osnovu dokumentacije o takvim incidentnim situacijama koju vode služba obezbjeđenja i zdravstvena služba. 3. U praksi nije uvijek lako identifikovati takve slučajeve. Jedan od načina bi bio pregledati izvještaje o upotrebi sile ili Knjigu dnevnih dešavanja službe obezbjeđenja. Drugi način je pregledati različite registre (disciplinski, upotreba sredstava obuzdavanja, Knjiga povreda u zdravstvenoj službi). U ovim slučajevima trijaža informacija je ključna. 4. Zatvorska ustanova ima pisane protokole za verbalnu 	<p>Mandat Preventivnog mehanizma treba tumačiti tako da uključuje i standarde koje su uspostavila druga monitoring tijela, kao što je Evropski komitet za sprečavanje mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (CPT). Standardna preporučena kvadratura policijskih prostorija za zadržavanje, prema CPT-u je:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 6 m² životnog prostora u jednokrevetnoj ćeliji • 4m² životnog prostora po zatvoreniku u višekrevetnoj ćeliji • Minimum životnog prostora ne treba da uključuje sanitarni čvor u ćeliji.

			<p>deeskalaciju sukoba i primjenjuje ih. Osoblje je obučeno za postepenu upotrebu sredstava obuzdavanja.</p> <p>5. Zatvoreniku koji je bio predmet kontrole i obuzdavanja je na njegov zahtjev ili po okončanju mjere obuzdavanja ukazana liječnička pomoć odmah, bez odlaganja.</p> <p>6. Sve pritužbe na provokativno ponašanje osoblja prema zatvorenicima su potpuno dokumentovane i postupanje po njima je pod strogim nadzorom uprave zatvora.</p> <p>7. Intervencija osoblja u slučaju međuzatvoreničkog nasilja je promptna, situacija je dovedena pod kontrolu, adekvatno dokumentovana i prijava proslijeđena nadležnim pravosudnim organima, pokrenut je interni disciplinski postupak ili podnesena krivična prijava.</p>	<p>Posljedično, ćelija za jednog zatvorenika treba imati 6m² plus prostor potreban za sanitarni čvor (obično 1m² do 2 m²). Isto vrijedi i za višekrevetne ćelije. U svakoj ćeliji u kojoj je smješteno više od jednog zatvorenika, sanitarni čvor treba biti potpuno odvojen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svaka ćelija koja se koristi za smještaj zatvorenika mora imati barem 2 m između zidova ćelije i 2,5 m između poda i stropa. <p>Nivo LUX-a potreban za čitanje u ćeliji je 250 LUX-a ili više.</p>
USLOVI U ĆELIJAMA	1. Površina prostorije je 6 m ² (jednokrevetna ćelija) ili 4 m ² (višekrevetna	Dokumentacija • izmjerene vrijednosti (kvadratura, osvjetljenje,	1. Čista ćelija znači da ima kantu za smeće, da je pod čist i prozor, oprana posteljina, čist	

<p>Uslovi u pritvorskim i zatvorskim ćelijama omogućavaju normalan boravak u prostorijama s optimalnom temperaturom, kvadraturom ćelije, dovoljno dnevnog svjetla i u prozračenoj prostoriji.</p>	<p>ćelija).</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Osvjetljenost u ćeliji ili zatvoreničkoj spavaoni iznosi 250 LUX-a. 3. Sijalice postavljene na rasvjetnim tijelima su 60 WAT-a ili jače. 4. Termometar na zidu prostorije pokazuje temperaturu 18-25 °C. 5. Prostorija i predmeti u njoj su čisti i uredni. 6. Prostorija raspolaže osnovnim namještajem. 7. Voda za piće dostupna je unutar ćelije ili se dispanzer za vodu za piće nalazi u neposrednoj blizini i nesmetan mu je pristup. 8. Zatvorenici imaju nesmetan pristup toaletu i tušu. 9. Svim zatvorenicima su obezbijedena tri besplatna obroka dnevno, od kojih je jedan topli obrok. Obroci sadrže dovoljne nutritivne i kalorijske 	<p>itd)</p> <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • obilazak ćelija i mjerenja zatečenih vrijednosti • intervju sa zatvorenicima i s rukovodiocima odjeljenja • intervju s višim službenicima iz MP 	<p>madrac, itd.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Stolica i sto, krevet s madracem, mokri čvor itd. 3. Umivaonik s tekućom vodom unutar ćelije. 4. Ukoliko postoji unutar ćelije, sanitarni dodatak je odvojen barem pregradom od ostatka ćelije. 	
---	--	---	--	--

	<p>vrijednosti.</p> <p>10. Kako bi se dostigao prag pristojnosti, svim zatvorenicima obezbijedena su sredstva za održavanje lične higijene, sredstva za čišćenje ćelije, te mogućnost za pranje veša i odjeće.</p>			
<p>REŽIM ZA PRITVORENIKE I ZATVORENIKE</p> <p>Režim u zatvorskoj ustanovi mora biti prilagođen specifičnim potrebama te kategorije zatvorske populacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pritvorenici • zatvorenici • ranjive kategorije (maloljetnici, žene, starije osobe, korisnici psihoaktivnih supstanci, osobe s posebnim fizičkim potrebama, itd) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Za svaku kategoriju zatvorske populacije ustanova ima poseban program postupanja prilagođen potrebama i riziku koji ta kategorija predstavlja. 2. Za svakog pojedinačnog zatvorenika sačinjen je individualni plan postupanja prilagođen potrebama i riziku. Revidira se redovno. 3. Vrijeme provedeno na otvorenom i u aktivnostima odgovara standardima. 4. Ranjive grupe imaju dodatno specificirane programe postupanja. 	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • izjava o obavještenju o pravima jasno potpisana od strane OLS • liječnički nalaz <p>Metod rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • uvid u pisanu dokumentaciju • intervju sa OLS koja se zatekla u policijskim pritvorskim prostorijama, službenicima koji su lišili slobode, policijskim inspektorima koji vode ispitivanja • intervju sa XZ iz MUP-a 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Programi postupanja su dio politike rada i postoji evidencija o broju osoblja koje je obučeno za primjenu programa. 2. Individualni plan tretmana je odložen u dosije zatvorenika (lični list), revidiran je u redovnim vremenskim intervalima. Multidisciplinarni tim odobrava svaku promjenu. 3. Svaki zatvorenik provodi 8 sati izvan ćelije, uključen je u svrsishodne aktivnosti različitog karaktera (druženje u grupi, radna terapija, obrazovanje, sport itd), ima mogućnost dva sata šetnje u vanjskom krugu zatvora svaki dan. 4. Za ranjive grupe primjenjuje se specifičan pristup s više 	

			<p>svrsishodnog ljudskog kontakta i psihološke pomoći, kako bi se kompenzirali duži periodi provedeni u <i>de facto</i> usamljenju kojem zbog relativno malog broja ove populacije mogu biti izloženi.</p> <p>5. Za pritvorenike se traži detaljan program aktivnosti koji je za njih osmišljen u ustanovi - ukoliko postoji¹⁰, s obzirom na to da su pritvorenici pod nadležnošću suda.</p> <p>6. Za zatvorenike se traži detaljan statistički pregled svih svrsishodnih aktivnosti koje se nude u ustanovi. To obuhvata radno-okupacionu terapiju, stručno osposobljavanje (zanat, itd), obrazovne aktivnosti, individualne i grupne kognitivno-bihevioralne terapije, rekreativne aktivnosti, itd.</p>	
--	--	--	--	--

¹⁰ Npr., KPZ Zenica je jedno vrijeme za pritvorenike imao popunjenu tabelu „Okvirni pregled režima u pritvoru“ koja je sadržavala raspored aktivnosti kao što su: upoznavanje sa zatvorskim okruženjem, dnevna šetnja, vjerske potrebe, advokat, sportske aktivnosti, društvene igre, ljekar, kulturne aktivnosti, posjete. Obrazac je osmišljen u okviru zajedničkog EU/VE projekta „Unapređenje mehanizama zaštite ljudskih prava pritvorenih i zatvorenih osoba u BiH“ (2016-2019).

<p>ZDRAVSTVENA ZAŠTITA</p> <p>Zdravstvena zaštita koja se pruža u zatvorskim ustanova po kvalitetu i kvantitetu mora biti uporediva sa zdravstvenom zaštitom koja se pruža u zajednici.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zatvorska ustanova slijedi zdravstvene protokole koji pružaju isti nivo zdravstvene zaštite kao ostale zatvorske ustanove. 2. Poštuje se princip povjerljivosti medicinske dokumentacije. 3. Broj zdravstvenog osoblja zadovoljavajući je u odnosu na broj zatvorske populacije. 4. Medicinski pregledi obavljaju se bez odlaganja na zahtjev zatvorenika, odnosno odmah po prijemu u zatvorsku ustanovu. 5. Medicinski pregledi obavljaju se bez odlaganja nakon svake upotrebe sredstava kontrole i obuzdavanja ili po iznošenju svakog navoda o zlostavljanju ili po vlastitom saznanju medicinskog osoblja. 	<p>Dokumentacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • liječnička dokumentacija • izvještaj nezavisne zdravstvene inspekcije • izvještaj inspektora MP <p>Metode rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • uvid u pisanu dokumentaciju • intervju sa zatvorenicima i medicinskim osobljem • intervju sa XZ iz MUP-a 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Postupa se po zajedničkim protokolima sačinjenim u okviru jednog od EU-VE projekata. 2. Dokumentacija je odložena u medicinskim prostorijama i pristup ima samo medicinsko osoblje. Tokom sprovođenja, medicinski tehničar ima u svom posjedu medicinsku dokumentaciju, ili ako tehničar nije u pratnji, dokumentaciju nosi sam zatvorenik u zatvorenoj koverti. 3. U zatvorskoj ustanovi radi barem jedan medicinski tehničar u punom radnom vremenu i angažovan je ljekar opšte prakse barem 4 puta sedmično po nekoliko sati. 4. Medicinski pregled (skrining) novoprimitljenih pritvorenika i zatvorenika obavlja se bez odlaganja po prijemu. Pregled obavlja medicinski tehničar u nedostatku ljekara, a ljekar odmah po stupanju na dužnost prvog narednog radnog dana. 5. Medicinski pregled traumatskih povreda ljekar obavlja odmah po saznanju navoda o njihovom 	
--	--	--	--	--

			postojanju. Objektivni liječnički nalaz u slučaju sumnje na zlostavljanje prosljeđen je bez odlaganja tijelu nadležnom za pokretanje krivične istrage.	
--	--	--	--	--